

morno zasnovi. — Merkujeva *Epistola* (à *Giampaolo de Ferra*), tokrat za violončelo in peterico, je ob višku prvega stavka učinkovala vsebinsko nepovezano, v zadnjem delu razdrobljeno, zato pa je čudovito izzvenel *Andantino cantabile*: po Lipovškovih rapsodijah ne poznam tako iskrene in samosvoje meditacije na slovensko ljudsko pesem; Ciril Škerjanec ji je bil zvest in zavzet poustvarjalec. — Ob Ramovševi *Thème donné* za trombon in ansambel (solist je bil odlični Boris Šinigoj) se je znova pokazalo, kako se skladatelj narava najbolje sprosti prav v komornem muziciranju. Popolna in zavestna

ujetost v pomensko negibne, največkrat dinamične skrajnosti, ki je v Simfoniji med klavirjem in orkestrom dosegla verjetno nižišče, se zdaj spet rahlja, muzikalno oživlja, zvočna nasilnost se znova sprošča v trenutkih, ki jih zaznavamo kot nujnost; v takem sosledju se zdi strogo uveljavljena enakovrednost vseh glasbil prej ponavljanje posebnih učinkov kakor nenehna notranja potreba. Kajpak, to so opombe, ki ne zadevajo osrednje vrednosti skladbe: *Thème donné* je kljub vsemu sveže, jasno oblikovano in zanesljivo delo.

Borut Loparnik

PAVLE ZIDAR, MOJI BESI

njiževnost

Zadnji prozni tekst Pavleta Zidarja *Moji besi** zapušča okvire fabulativne proze. S tem pa prehaja način pisanja iz deskriptivne fabulistike v introspektivno meditacijo, ki je prav v tem delu dosegla zavidljive miselne razsežnosti: službeni pohod živinozdravnika s spremeljvalcem, piscem Antonom, ob dolini Soče in njuno kasnejše dopisovanje moreta dati tekstu zgolj nekaj trdnih oprijemališč, ki pa zgube naravo fabulativnosti ali na zgodbi temelječe proze, kakor hitro skušamo slediti Zidarjevi, to pot zelo drzni, inteligentni in široki misli.

Razmerje dvoje miselnih konfrontacij, ki ju zastopata živinozdravnik in pisatelj, prihaja iz dveh tokov v enega: živinozdravnik, na videz neetično bitje, osemenjevalec svinj in krav in kar je še temu podobnega, potrebuje svoj alter ego, pisca Antona, lahko bi rekli poklicnega misleca, čigar naloga je nadaljevati tam, kjer se razsežnost živinozdravnikovega dela ustavi. Če veljajo za živinozdravnika besede, ki jih v tekstu sam izreče: »zato je moj poklic

zelo preprost v bistvu: pred seboj imam konja, kravo, psa, to so res psi, krave, konji« (str. 47), more biti piscu bližji drugi del istega stavka: »človek je pa človek samo po videzu; po mentalni pripadnosti, značajske manifestaciji je pa to čudo vseh čud«. Iz dveh tokov, ki pomenita v tradicionalni družbi nemara vrh človekovih zmožnosti, sposobnosti in znanja, se izloči samo en tok, prostor misli, razsežnost dialoga, ki ga vodata in omogočata strokovnost in filozofskost človekovega ustvarjanja. S to prefinjeno kombinacijo dveh antipodov v Zidarjevem tekstu se more bralčev vstop v tekst šele začeti.

Slediti moramo dvema perspektivama pri dogajanju v svetu: perspektivi živalskega in človeškega. Medtem ko ima svet prvih človeka nedosegljive zmožnosti, se človekov svet že sam v sebi srečuje z najmanj dvema razsežnostima, značilnima za človeka, misleca: misel o živalski in človeški erotiki in mitizaciji človekovega bivanja. Misel o živalski in človeški erotiki, ljubezni ali spolnosti napolnjuje predvsem prvi del teksta. Nemara so erotika, ljubezen in spolnost istonivojske kategorije, prenesene iz človekovega sveta v življenje domačih živali, katerih funkcija življenja je preprosta: živeti, se rediti, biti

Pavle Zidar, *Moji besi*, CZ Ljubljana 1972, opremila Metka Kraševc (str. 172).

zaklan in človeku hrana. S tem pa te kategorije izgube človeku lastno primarnost; omogočene so šele s človekovo primerjavo dogajanja erotike, ljubezni in spolnosti med živalmi na eni strani in med ljudmi na drugi. Kajti živinozdravnik mora vedeti, kaj je njegov posel pri sporočilu: krava se goni. »Ali vidite tole ampulo? Cika je v nji. Pasma cike. Bik, ki trobi svoj bariton iz kositra, bik, o, ali veste, da bo sad tega baritona, seme cike, vsak hip leglo v posteljico življenja.« (str. 75) Umetno osemenjevanje krav in svinj, razviden primer antierotike in ljubezni, ki bi ga mirno lahko prenesli v človekov svet, ima samo en cilj: kravo oteliti, dobiti tele, čim več telet. Postopek ni važen. Čemu bi se trudili s pravimi biki, ko pa imamo gumijevca s spermo za nič koliko krav. Potrebna je samo večča živinozdravnikova roka in prostor erotike, ljubezni in spolnosti je s tem končan. Človekov razmislek ob tem se nenehno dotika človeka med temi kategorijami. Če opravičujemo razmnoževanje živali z etiko nenehnega nadaljevanja, se človekovo razmnoževanje ne more ustaviti samo ob tej ugotovitvi. Človekov spolni akt se po živinozdravnikovih besedah začne z mislimi in besedami, se pravi v popolnem nasprotju z živalskim aktom. Človekov spolni akt je lahko tudi erotika in ljubezen, lahko »odlaganje v otroka svoje misli in zamisli.« Prav zaradi teh, za človeka značilnih lastnosti se more dogajati akt človekovega razmnoževanja na dveh nivojih: nivoju telesnih kontaktov in nivoju misli in besed. Misli in besede bodo šele rodile otroka, ki bo hotel ljubezni, »ljubezen mleka, mleko pa je mama, je oče.« (str. 27) Misel je osnova človekovega razmnoževanja: erotike, spolnosti, ljubezni. »Vidim krave v klavnici, ki sem jih zapisal za strel v čelo. Krave to dobro vedo, kdaj jih odpiše misel. Nosilec misli pa je, po našem občutku, le človek. Misel zapisuje, odpisuje,

multiplicira, diferencira. Ko se srečujemo s kravami tam spodaj v klavnici, saj veste, kje je to. Vem. One me gledajo. Gredo s pogledom, ki je gobec, po meni. Včasih mislim, da mislijo: prišel bo veterinar in te dal odstreliti v klavnici naših misli« (str. 57). Človek mora v odnosu do sebe postati drugačen, čist, darovalec. Postane lahko tudi mati s »konzervirano maternico« in ženska, ki »hlapi na rjuhah ali preservativih.« Tu se Pavle Zidar dotika človekove spolnosti z veliko prefinjenostjo. Človek se mora spremeniti samo ob doživetju svojega telesa in duha. To pa pomeni uskladiti telo z duhom, slediti imanentnosti svojega telesa in duha, če ji človek, zavezan nekemu mitu, sploh zmore.

Mit, ki ima v tem proznem tekstu obseg večstoletne Kristusove cerkve, skuša sicer biti demitiziran. Ostane pa vprašanje dotakljivosti mita ob njegovi demitizaciji. Demitizacija Kristusa, ki v tekstu popolnoma izgubi pomen konfesionalnosti, dobi razsežnosti navadnega človeka, človek evolucije, ki »se ne manifestira z močjo nad sovražnikom, ampak z dozorevanjem, ki ni nasilje« (str. 35). Vprašanje pa je, če zmore človek z nenasilnim dozorevanjem ostati tudi človek z etično občutljivostjo. Po besedah Pavla Zidarja mora biti človek hudoben, če hoče preživeti življenje kot človek. Brž ko pa ta nivo zapusti, preneha biti človek, postane Jezus in mora sprejeti tudi križanje. Jezus, ljubitelj človeškega v človeku, se pusti križati, se evoluiral v smrt skozi daritev, ljubezen. To je že ritual, ki ga Pavle Zidar v medčloveških odnosih pogreša, zlasti še v erotiki. Zato je tudi dobila ženska pri njem razsežnosti boga, izrazitega darovalca iz ljubezni. »Človek potrebuje čistost, žrtve, čistost. Zato zlo, kadar izbira, ne izbira provokatorjev trpečnosti, reciva politikov ali spitanih generalov, ampak otroka, ki ga nosi po svetu čista kaplja pogleda; čimveč otrok« (str. 59). Či-

stost pa dosežemo samo s krvjo, ki nas prelita očisti skozi trpljenje, ki je že kozmos, urejenost sveta. Pojem čistosti in trpljenja je za Zidarja vedno le ženska: trpeča rešiteljica sveta, mati otrok, krvnih posrednikov svojih staršev.

Pavle Zidar se v svojem razmišljanju dotakne svetopisemske Besede, ki je tedaj meso postala. Moč besede ni več v njeni pomenskosti, saj si besede lahko sproti izmišljam, poimenujem nove stvari z njimi, ampak v aдекватnosti s kmetovim kruhom, ki ga je kmet nekje v Trenti. Razlika je samo v tem, da je kmetov kruh, ki je tudi Beseda, to pot miselno nevznemirljiv, beseda kot Beseda pa je nekaj skrivnostnega, čudnega in strašnega: Beseda je rojstvo in vstajenje.

Izrazito razmišljajoča proza Pavla Zidarja, polna tez in antitez, miselnih preskokov, menjavanja dogajanja z refleksijo, dialoga z monologom, se zapira v pisateljevo notranjost tako, da je dogajanje kar se da zabrisano, družbeno ne več angažirano ali celo »nevarno«, zato pa se odpre dimenzija misli, abstraktnih premis z občuteno socialno in etično prizadetostjo, ki je v tej obliki pomembna novost v načinu pisanja Pavla Zidarja.

Marijan Zlobec

VID PEČJAK, ADAM IN EVA NA PLANETU STARCEV

Adam in Eva na planetu starcev je drugo delo Vida Pečjaka, profesorja psihologije na ljubljanski univerzi, ki sega na področje fantastike. Njegova prva knjiga, Dječec in trije marsovčki, ki je pred leti izšla v zbirki Sinji galeb, je bila prijetna osvežitev v zadnjih letih sicer monotoni produkciji slovenske mladinske proze. Njegovo drugo delo, ki je pisano za starejše bralce, pričakovanj, žal, ni izpolnilo.

Zgodba o Adamu in Evi se dogaja tri tisoč let po začetku našega štetja.

Svet je popolnoma spremenjen. Tisoč let je že, kar so odkrili vitalis, čudežni preparat, s katerim so ljudje dosegli nesmrtnost. Število prebivalstva se je ustalilo pri desetih milijardah, ni več ne rojstev ne smrti, pa tudi ne bolezni in nesreč, saj je tehnični ustroj že tako popoln, da izključuje sleherno možnost napake. Vendarle se pripeti nesreča (po naključju, ki se ponovi le enkrat na deset tisoč let), v kateri umreta dva človeka. V »Izročilih starih«, ki so bila napisana pred tisoč leti, ob veliki revoluciji, s katero se je pričelo kraljevanje vitalisa, piše, da mora ostati število Zemljanov nespremenjeno. Zato v retorti umetno oplodijo fantka in deklco ter ju simbolično imenujejo Adam in Eva. Ker so najmlajši Zemljani stari že sto let in se otrok in njihove vzgoje nihče več ne spominja, se vzgajata praktično sama. Moto sveta je: dosegli smo popolnost in vsaka sprememba je škodljiva, naš red je najboljši od vseh mogočih. Prvi in edini zakonik so »Izročila starih«. Delo in umetnost ne obstajata več. Namesto ljudi delajo roboti, ustvarjajo kompjuterji. Adam in Eva se temu popolnemu sistemu s svojo otroško logiko radovednosti in nejevernosti upreta. Ko nekoliko odrasteta, odkrijeta prek Shakespearovih Romea in Julije, kaj sta toplina medčloveških odnosov in ljubezen, ki so ju v tem tisočletju zamenjali mehanizirani »spolni stiki«. Njun upor proti svetu se seveda konča neuspešno, odrečejo jima vitalis in ju izženejo na Mars, kjer bosta morala s rokami obdelovati zemljo, ki jima bo rodila le mah in lišaj, kjer bosta prezebala in jima bo primanjkovalo vode in zraka. Prostovoljno sprejmeta izgnanstvo in tik preden vzleti njuna raketa, Adam prekolne Zemljo in njene prebivalce: »Ničesar ni večnega v vesolju. Nekoč se bo zgodilo nekaj, česar niste predvideli... Toda vi ne boste pripravljeni na spremembo. Takrat bo prišel konec. Zemlja je že zdaj mrtev planet...